

sabah ülkesi

üç aylık kültür-sanat ve felsefe dergisi

SAYI 47

Nisan 2016

Bir Ahlak ve Marifet Yöntemi Olarak Tasavvuf:
Tevhit İlkesi ve Sufiler
Ekrem Demirli

Batı Felsefesinin Kadim Mistisizmi
Robert M. Wallace

Tasavvufun Yabancı Kaynaklardan
Beslendiğine Dair İddialar
Kadir Özköse

Tasavvuf Gelenekleri Arasındaki Farklar
Shiraz Sheikh

Anadolu Topraklarında Tasavvuf Kültürü
Mustafa Kara

İsim Kavgasından Ne Çıkar:
Semâ ve Devrân mı, Yoksa Raks mı?
Semih Ceyhan

Robert Frager ve Vladimir İvanoff ile Söyleşi

9 772195 645007 02

Mazlum ve Mağdurlar İçin El Ele

IGMG Sosyal Yardım Derneği
IGMG Hilfs- und Sozialverein e.V.
T +49 221 942240-430 | F +49 221 942240-435
www.hasene.org | kumanya@hasene.org | f t v haseneorg

Havale için banka bilgileri:
Hesap Sahibi: IGMG Hilfs- und Sozialverein e.V.
Banka: Kreissparkasse Köln
IBAN: DE75 3705 0299 0184 2731 64 | BIC: COKSDE 33
Amaç: Destekçi No veya [Adresiniz], 0002356

Kumanya Kampanyası 2016

SOFRALAR KUMANYANIZLA BEREKETLENSİN,

MAZLUMLAR SEVİNSİN

50€

BİR KUMANYA BEDELİ

09.04. - 15.05.2016

sabah ülkesi

Kontakt/İrtibat:

Colonia-Alle 3 • D-51067 Köln
T +49 221 942240-200
F +49 221 942240-201
E info@sabahulkesi.com

Herausgeber/Yayıncı:

IGMG - Islamische Gemeinschaft Millî Görüş e. V. gemeinsam mit dem Verein zur Förderung der morgenländischen Kultur e. V. İslam Toplumu Millî Görüş ve Sabah Ülkesi Derneği

Chefredakteur/Genel Yayın Yönetmeni:

Ali Çolak (V. i. S. d. P.)

Redaktion/Yayın Kurulu:

Ali Mete
Yılmaz Gümüş
Mehmet Kandemir
Ahmet Faruk Çağlar
Burak Yedek

Im Auftrag von IGMG - Islamische Gemeinschaft Millî Görüş e. V. und Verein zur Förderung der morgenländischen Kultur e. V. durch PLURAL Publications GmbH erstellt.

İslam Toplumu Millî Görüş ve Sabah Ülkesi Derneği adına PLURAL Publications GmbH tarafından hazırlanmıştır.

Die Verantwortung für die Artikel liegt bei den Autoren.

Yayımlanan yazıların sorumlulukları yazarlarına aittir.

Anzeigenservice/İlan Servisi:

T +49 221 942240-200
F +49 221 942240-201
E info@sabahulkesi.com

Abonnement/Abonelik:

T +49 221 942240-200
F +49 221 942240-201
E info@sabahulkesi.com

Jahresabonnement/Yıllık Abone Ücreti:

20 Euro

Für Vereinsmitglieder der IGMG kostenlos.

IGMG Genel Merkez üyelerine ücretsizdir.

Gestaltung und Druck/Tasarım ve Baskı:

Im Auftrag der Herausgeber durch PLURAL Publications GmbH erstellt.

Yayıncı adına PLURAL Publications GmbH tarafından hazırlanmıştır.

Auflage/Tiraj: 15.000

ISSN 2195-6456-02

“Âlem anın hüsnünün şerhinde olmuş bir kitâb
Metnin istersen Niyâzi suret-i insâna bak”

akikati arayageldi insan, hakikatini. “Hakiki varlık” ile irtibat kurmak kendi hakikatini bulmak anlamına da gelir. Her arayış aslında farklı bir yolu işaret ediyor. Bugün hemen hemen herkesin bilerek ya da bilmeyerek kabul ettiği ve bu içinde yaşadığımız “çokluk dünyası”nın değişik görünüşlerini teke indirgeyen “pozitivist bilimsel yöntem” tarafından üretilmiş hayatların tattan tuzdan uzak oluşu sorgulamalara yol açıyor. Farklı bir hayatın, farklı bir yöntemin varolabileceği dillendirilmeye başlandığında akla geliveren kavramların başını çoğunlukla “misticizm” çekiyor.

Bu kelimenin bugün işaret ettiği şeyi anlamının zorluğu bizzat meselenin karmaşıklığının yanında, bir ara formül olarak durmasından da kaynaklanıyor. Modern insanın krizden çıkışı için bir umut olarak kendi piyasasını oluşturmuş bir kavram oluşu da cabası. Anlaşılamayan, söylenemeyen, dile gelmeyen (ya da gelmediği iddia edilen) ne varsa bu kavramın gölgesinde kendine rahatça yer bulabiliyor. Başka bir yerden bakıldığında ise karşımızda başka bir iddia durmaktadır: Misticizm aslında bir kökten beslenen farklı geleneklerdir. Benzeşen sembol, ritüel, söylemler bunun için yeter kanıt sayılmaktadır. Tüm insanlık için mevcudun üstünde ve ötesinde konforlu bir barış alanı inşa etmek gayreti gittikçe belirgin hâle geliyor. İfade ettiği şey kadar kendisi de muğlak olan bu kavramın dünyasına girerken meseleyi geniş bir açıdan ele almayı ve bizim anladığımız şekliyle hakikate bir kapı olan tasavvuf ile ilişkisini idrak etme gayretine de giriştik. Tüm bu zorlukların üstesinden gelip yeni bir bakışa kapı aralamak için yeni kavramları zihnimize buyur etmemiz gerekecek.

Bu sayımızda “Misticizm Gelenekleri” başlığı altında insanın hakikate yolculuk teşebbüslerinin bir hülâsasını bizzat bu kavramı da tartışarak yapmaya çalıştık. Ekrem Demirli tasavvufun biricikliğinin anlamını belirginleştirmeye çalıştı. Robert Wallace misticizm ve felsefe ilişkisinin geniş bir tarih aralığında izini sürdü. Süleyman Uludağ doğuşundan bugüne İslam tasavvufunun genel bir çerçevesini sundu. Sarah Shaw Hint, Robert Patrick Koch Yahudi misticizmini ana hatları ile sizinle buluşturmaya çalıştı. Mustafa Kara tasavvufun Anadolu ile buluşmasını anlatırken, Shiraz Sheikh İslam tasavvufu altında gelişen farklı gelenekleri, ortaya çıkaran sebepleri ve birbirleriyle ilişkilerini yazdı. Kadir Özköse, İslam tasavvufuna yönelik geliştirilen itiraz ve ithamları tartıştı. Semih Ceyhan bu tartışmaların bir devamı olarak değerlendirilebilecek bir konuda, “sema” ve “devran” özelinde isim kavgasına işaret ederek, Mehmet Ali Aynî’ye kulak vermemize vesile oldu. Vladimir Ivanoff söyleşisinde müziğin birleştirdiği geleneklerin dinamik ve karmaşık yapısını anlamaya çalıştık. Kudsi Erguner niçin tasavvuf musikisinin mistik olarak nitelenemeyeceğine değinerek, bugüne ulaşan tasavvuf musikisinin kaynaklarını yazdı. Marina Alin sanat ve misticizm ilişkisinin neye tekabül ettiğini tartıştı.

Yunanca dudak ve gözleri kapamakla ilişkilendirilen bir kökene dayandığı iddia edilen bir kavramın eşliğinden söze kulak verip susarak girelim: “Hakikatte sır yoktur, anlayacak hâle gelmek vardır.”

Bir sonraki sayımızda buluşmak üzere
Ali Çolak

FELSEFE

- 6** Bir Ahlak ve Marifet Yöntemi Olarak Tasavvuf: Tevhit İlkesi ve Sufiler
Ekrem Demirli
- 10** Batı Felsefesinin Kadim Mistisizmi
Robert M. Wallace
- 16** Plotinus ve Hindistan Mistik Bağlantı
Gabriel Martino
- 20** Felsefe ve Mistisizm Arasındaki İlişki
Professor Steven T. Katz

SÖYLEŞİ

- 24** Robert Frager ile Tasavvuf Üzerine
Burak Yedek
- 62** Vladimir İvanoff ile Söyleşi
Ahmet Faruk Çağlar

DOSYA

- 32** Hayata Sufi Gözüyle Bakmak
Süleyman Uludağ
- 38** Mistisizm:
Budist Terimler Gözünden Bir Yolculuk
Sarah Shaw
- 42** Ortaçağlardan Günümüze Yahudilik'te
Mistik Gelenek
Patrick B. Koch
- 46** Tasavvuf Gelenekleri Arasındaki Farklar
Shiraz Sheikh
- 50** Anadolu Topraklarında
Tasavvuf Kültürü
Mustafa Kara
- 54** Tasavvufun Yabancı Kaynaklardan
Beslendiğine Dair İddialar
Kadir Özköse
- 58** İsim Kavgasından Ne Çıkar:
Semâ ve Devrân mı, Yoksa Raks mı?
Semih Ceyhan

46

50

68

KÜLTÜR / SANAT

- 68** Osmanlı Ve Tasavvuf Musikisinin
Tarihî Kaynakları
Kudsi Erguner
- 72** Sırta bir Dokunuş: Sanatta Mistisizm
Marina Alin
- 76** Derviş: Yetmiş Karşı Bir Olmak
Kadri Akkaya

72

76

SON ÜLKE

- 80** Kaybolmak...
Ali Ayçil

TANITIM

- 82** Kitap Tanıtım

PLOTİNUS VE HİNDİSTAN Mistik Bağlantı

Gabriel Martino*

Plotinus antik Batı felsefe geleneğinin en büyük düşünürlerinden biridir ve modern akademisyenlerce Yeni-Platonculuğun kurucusu olarak tanımlanmıştır. Yeni-Platonculuk Platon ekolünde bir akım olup, Platon'un talebelerinin (Eski Akademi) öğretilerinden farklıdır. Aynı zamanda, Yeni-Platonculuk erken dönem Roma İmparatorluğu'ndaki ("Orta" Platonculuğu olarak bilinen) Platonculuktan da farklıdır. Plotinus, M.Ö. 205 yılı civarında doğdu; yaşamına dair sahip olduğumuz kısıtlı bilgileri Plotinus'a en yakın talebelerinden biri olan Porfirios'a borçluyuz. Porfirios (Furfüriyûs), Plotinus'un Yaşamı isimli eseri yazmış ve bu eserde hocasının eserlerini kendisi derlemiştir. Hazırladığı bu derlemede, Porfirios, Plotinus'un yazılarını konularına göre düzenlemiş; altı ana grup altında, dokuz parça hâlinde tasnif etmiştir. Her yazı grubunu Ennead (dokuzlu grup) olarak isimlendirmesinin sebebi de budur.

Derleme eseri, "Plotinus'un Yaşamı"nda, Porfirios, Plotinus ile ilgili pek çok anekdot anlatır. Bu anekdotların birine göre, on bir yıl boyunca Ammonius'la birlikte felsefe tahsili gören Plotinus, Persler'in yaptığı, Hintliler arasında etkisi giderek artmakta olan felsefeyi tahsil etmek istemiştir. Bu amaçla, Persler'e karşı hareket planı yapan İmparator Gordian'ın ekibine katılmış; ne var ki, Mezapotamya bölgesinde Gordian öldürülünce, Plotinus Antakya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Roma'ya ise ancak kırk yaşında ulaşabilmiştir. Yaşamının bu noktasında Plotinus ders vermeye ve bir süre sonra yazılarını yazmaya başlamıştır. Bu esnada, sonraki beş yıl boyunca yanından ayrılmayacak olan Porfirios ile tanışmıştır. Bu hikâyenin gerçek olup olmadığını bilemiyoruz; bunun esere eklenmesi, (imparatorluk dönemine ait olan) emperyal Platoncuların biyografi yazma geleneklerine uydurulup uydurulmadığını da bilemiyoruz. Örneğin, Platon'un hayatını anlatan Apuleius'un eserinde de aynı hikâyeyi görüyoruz.

Diğer taraftan, Enneadlar'da Hint düşüncesine dair açıkça bir referans yoktur. Bununla beraber; Ammonius, (Plotinus'un eserlerini okuduğu başka bir filozof olan) Numenius ve Porfirios hakkında bildiklerimize dayanarak, Plotinus'un büyük ihtimalle Hint ve Pers fikriyatına karşı en azından merak duyduğunu söyleyebiliriz. Plotinus'un ayrıca Herodot, Onesicritus, Nearchus, Megasthenes gibi, Hindistan ve Hint kültürü hakkında bilgi veren diğer kadim yazarların kaleme aldıkları eserleri okumuş olduğunu tahmin edebiliriz.

Plotinus ile doğu felsefesi arasındaki muhtemel bağlantı modern çalışmalarda göz ardı edilmemiştir; nitekim on dokuzuncu yüzyılın sonlarında düşünürlerin bu muhtemel bağlantıya farklı şekillerde tepki vermiş olduklarını görüyoruz. Kimilerine göre, Plotinus felsefesinin bazı yönlerinde, Vedalar ve Upanişadlar'daki dinî sezgilerin etkisi görülmekteydi. Bazıları ise, Plotinus felsefesinin bu yönlerinin izlerini Platon ve Sokrates öncesi filozoflara kadar sürmüştür. Bu takdirin yanı sıra ne var ki, Hint düşünce geleneğine karşı farklı tavırları görmekteyiz. Hint düşüncesine karşı aşağılayıcı görüş bildiren akademisyenler de vardı. Bu bakış açısına sahip akademisyenler Hint düşünce geleneğini; felsefe-öncesine ait, irrasyonel, geleceği, büyüyle ilgili ve mistik olarak görüyorlardı. Bundan dolayı Plotinus'un eserlerindeki dinî tondan hoşlanmayan pek çok akademisyenden bahsedebiliriz. Bununla birlikte bu dinî tonu hoş karşılayanlar ise, Enneadlar'ın kaynağının doğu olduğu hipotezini reddediyorlardı.

Buna karşın, 20. yy.'ın özellikle ikinci yarısında, bu konularla alakalı pek çok disiplinde önemli bir değişim meydana geldi. Yeni-Platonculuk, Batılı uzmanlar için önemli bir araştırma konusu hâline geldi. Avrupalı ve Amerikalı akademisyenler, zamanla Doğu ve Hint düşüncesinin felsefî yönünü kabul etmeye başladılar. Dahası, dinlerle ilgili çalışmalar yapan felsefeciler ve psikologlar, genellikle "mistik tecrübeler" olarak ifade edilen, bilincin kutsal ya da dinî, ilahî ya da duyular-ötesi boyutlarıyla bağlantılı farklı tecrübeleri meselesine ilgilerini yoğunlaştırmışlardır. Bu gelişmelerin büyük bir kısmı Plotinus felsefesi ile kesişmiştir. Plotinus felsefesinin, ruhun ya da nefsin kendisinin Tanrı (Plotinus sadece 'Bir' demiştir) ile ilişkisini ele alan bu yönü, Plotinus'un "mistisizmi" olarak tanımlamıştır. Yazılarının bazılarında, "Bir" ile

olan tecrübelerini tasvir etmiştir; Porfirios'nin eseri Plotinus'un Yaşamı'nda yazılanlara göre, felsefe okulunda geçirdiği süre içinde Plotinus dört kez Bir ile ifade edilemez birliği tecrübe etmiştir. Bu birleşmeler ya da belirlenemez tefekkür hâlleri, modern düşünürler tarafından Plotinus'un mistik tecrübeleri olarak tanımlanmış ve bu tecrübeler dil ötesi ve hatta akıl ötesi olarak görülmüştür. Plotinus'un bu şekilde okunması ve yorumlanması, özellikle de kendinden sonraki yazarların üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, Plotinus'u "Batı Mistisizmi"nin babası ilan edilmesine sebep olmuştur.

Bu iddia bizi bir şekilde Hindistan'a geri götürmektedir. Aslına bakıldığında, Hindistan'ın mistisizmin ana yurdu olduğuna ve tarihte her dönemde mistik bilgelerin doğmuş olduğuna inanılıyordu. Romantik Batı edebi geleneği bu görüşe eğilim göstermiştir. Aydınlanma filozofları bile düşüncenin, (Aydınlanma) akılcılığın sıkı korsesini gevşettiği zamanlarda Doğu'ya işaret etmişlerdir. Pek çok Hintli yazar, bu bakış açısının Hint kimliği için mühim olduğunu benimsemiş; kendilerini mistik açıdan diğerlerinden üstün kabul etmişlerdir. Örneğin, meditasyon, konsantrasyon ve yüksek bilince ulaşmayı telkin eden gelenek olarak görülen Budizm ve Yoga, bu

bakış açısına bir kanıt sayılmıştır. Hem Doğulu hem de Batılı diğer birçok modern düşünür ise, mistisizm ve mistik tecrübelerin tek ya da belirli bir medeniyete özgü olmadığını; tam aksine, bunların, tüm gelişmiş kültürlerin ortak bir özelliği olduğunu kabul etmekte ve hatta tüm dinlerin zeminini oluşturan ortak, aşkın bir birlik ve cevher olduğuna inanmaktadır. Hindistan ve edebiyatı, her şeye karşın, bilgelik ve dinin daimi geçmişini araştıranlar için ana ilham kaynağı olarak kalmıştır. Bu inançlar Batılı akademisyenlerin, Enneadlar (Dokuzluklar) ile kimi Hint yazma eserleri arasındaki benzerlikleri açıklamalarına yardımcı olmuştur. Arada gerçekten bir etkileşim var mıydı? Bahsi geçen benzerlik yoksa Yunan ve Hint medeniyetlerinin ortak Hint-Avrupa geçmişinden mi kaynaklanıyordu? Ya da, bu benzerliği antropolojik esaslar ile mi anlamalıyız? "Mistik tecrübeler her yerde aynıdır, dolayısıyla aradaki benzeşim mistisizm esaslıdır." demek mi daha doğrudur?

*Yeni-Platonculuk,
Batılı uzmanlar için
önemli bir araştırma
konusu hâline geldi.
Avrupalı ve Amerikalı
akademisyenler, za-
manla Doğu ve Hint
düşüncesinin felsefî
yönünü kabul etmeye
başladılar.*

Bu oldukça güç soruları cevaplamaya çalışmadan, öncelikle kendimize soralım: filozofumuzun felsefesine dair mistik bir bakış açısından bahsetmek ne kadar mantıklıdır? Enneadlar'da, Plotinus'un iştigal ettiği "mistisizm" ile alakalı herhangi bir mefhum var mıydı? Aslına bakılırsa, evet. Yazdıkları arasında tek bir yerde (Dokuzluklar III. 6, böl. 19), Plotinus, "mistik, gizemli" olarak anlaşılabilir mystikōs (μυστικῶς) zarfını kullanmıştır. Bu terimle, din bilgelerinin inisiyasyonlarında kullandıkları alegorik temsillere işaret eder. Ayrıca, duyulanabilir alanın meydana gelmesinde kavrayan aklın üretici gücünün sembolü olarak şehvet düşkünü olan (mitolojik tanrısal figür) Hermes'in temsilini kastederken "mistik" sözcüğünden özellikle faydalanır. Bu tür alegorik mülâhazalara Plotinus ve Porfirios'nin risalelerinde sık sık rastlanır. Plotinus, Homer'in Odyssey'i ya da bunun gibi pek çok kadim efsanelerde geçen geleneksel hikâyelere yeni bir alegorik anlam yüklemeyi amaçlar. Buna bir örnek olarak Enneadlar'da geçen aşağıdaki pasajı aktaralım.

En sağlam nasihat şudur: "Haydi, kendi yurdumuza uçalım". Ama nedir bu uçuş? Nasıl olup da açık denize ulaşacağız? Odisseus'un, Kırkı'nın ya da Kalipso'nun büyücülüklerinden öteye uçuş emrini vermesi bizim için gerçek bir derstir – şairin (bence saklı bir anlamla dediği gibi) gözlerine sunulan onca zevk ve günlerini dolduran hissi mutluluk sebebiyle gidişini geciktirmekten hoşnut değildir.

Bizim için geldiğimiz yer, babamızın olduğu yerdir.

Öyleyse oraya nasıl gideceğiz, kaçış yolumuz nedir? Bu yolculuk ayaklar için değildir; ayaklar bizi sadece bu dünyada bir yerden başka bir yere götürür; ne de sizi taşıyıp götürecektir bir gemi ya da araba düşünebilirsiniz. Bütün bu şeyleri bir yana bırakmalı ve görmeyi reddetmelisiniz: gözlerinizi kapatmalı ve yerine içinizde uyandırılmayı bekleyen bir başka görüşü yardıma çağırmalısınız, herkesin doğuştan hakkı olan, pek azının kullanmaya yeltendiği bir görüş açısidir bu. (Enn. I 6, 8, 16-28)

Bu metinde Plotinus bariz bir şekilde, Odysseus ve onun İthaka'ya geri dönüş hikâyesinin derinliklerinde olan gizli manaları aşikâr kılmaya çalışmaktadır. Kendisi bu hikâyeyi şöyle yorumlar: ruh, kaynağına, yurduna, 'Baba'nın olduğu yere dönebilmek için belirli bir yoldan geçmek zorundadır. Fakat, bu geçişin sonunda, Plotinus'a göre içselleştirilmiş bir şuur hâli mevcuttur; bu şuur hâlini gözler göremez. Plotinus'un ne anlatmak istediğini şu iki metine bakarak anlayabiliriz:

Fakat ne dediğimi anlayan herkes görür ki ruhun başka bir hayatı daha vardır; O'nun (Mutlak Varlık'ın) bir

parçasıdır. Ruh, hakiki yaşamı kendine bahşedeni bilecek mevkidedir, bu nedenle başka bir şeye de ihtiyaç duymaz.

Orada, kişi kendini hem de Onu birliğe erişmiş şekilde görebilir: nefis ulvilemiş, akledilebilen nur ile dolmuştur; fakat bu nur bizatihi saf-hafif, serbestçe dolanan ve Tanrı'ya dönüşen ve hatta Tanrı olan nurdur. (Enn. VI 9, 9, 46-60)

Biraz daha okumaya devam edelim:

Sonra, iki yoktu, görenin gördüğü kendisiydi (çünkü o görülmemişti onunla bir olmuştur). Kendisi kendisiyle birdir, ne kendisine ne de başka şeylere nispeten kendisinde ayırım yoktur. Çünkü onda hareket yoktur ve onun hissi yoktur, nüzul ettiğinde herhangi bir şey için arzusu da yoktur. Bir akli veya düşüncesi bile yoktur.

(Enn. VI 9, 11, 8-11)

Bu iki pasaj, Plotinus'e göre, ruhun "Bir"e nasıl ulaşacağına dair daha detaylı bilgi vermektedir.

Bu ilişki ve ahenk, buna iştirak eden kişinin daha yüksek bir bilinç hâlini; kişinin bir anlığına hislerin kaydından azat olmuş ruhun hayatını yaşadığını ve kendisini saf nur, Tanrı olmuş bir hâlde gördüğünü mü işaret etmektedir? Porfirios'nin şahitliğine itimat edecek olursak, Plotinus'un "mistik tecrübe" denilen şeyi tarif ettiğini kabul edebiliriz. Bu tecrübeye herhangi bir hareket, arzu, his ya da düşünce yoktur ve bu tecrübenin içinde, gören veya ruh ile görülen veya Tanrı bir olur. Bu tecrübe Tanrı'nın rüyeti değil onunla birliklidir.

Böylelikle görüyoruz ki, Plotinus ruhun Bir ile olan ilişkisini tasvir ederken alegorik yorumları kullanmaktadır. Bu şekilde gizli ya da "mistik" bir manayı gün yüzüne çıkarabilmektedir. Fakat şairane olmasa bile, tecrübesini münasip bir dille anlatan birisi gibi daha doğrudan ifadeler kullanmayla iştigal etmektedir. Bu tür tecrübeler çoğu akademisyen günümüzde "mistik" tecrübeler demektedir fakat belirtildiği üzere Plotinus ile günümüzdekiler bu kavramı farklı şekillerde kullanmaktadır.

Buna karşın, önce de ifade ettiğimiz gibi, Batılı akademisyenler Yeni Platonculuğun haricinde iki yüz yıldır Hint edebiyatını da yoğun bir şekilde incelemektedirler. Böylelikle, Plotinus'un izah etmiş olduğu tecrübe tasvirlerine benzer tasvirlerde bulunan bazı önemli ve geleneksel Hint metinlerine ulaşmışlardır. Örneğin Upanişadlar'da geçen âtman (nefis) ile Brahman (Tanrı) arasındaki özdeşliği sık sık izah etmişlerdir. Bu öğretiler, yoga ile alakalı öğretilerle birleştiğinde, yoga yapan kişinin (yogi) yaşamı esna-

Bununla birlikte, tarihi deliller aradaki benzerliği tümüyle ispatlamaya yetmemektedir; yine de Plotinus ile Hint düşüncesi arasındaki bağlantı neredeyse yadsınamaz niteliktedir.

sında ulaşacağı kimlik, Plotinus'un tarif ettiği kimliktir. Örneğin, Maitri (Maitrāyaṇīya) Upaniṣad'da yazanlara göre, yoga yapan kişi altı basamaklı Yoga yaparak Bir'le, En Yüksek Varlık ile ya da Brahman ile bir olur. Bu yöntem, nefesi sınırlama, duyuları sınırlama, meditasyon, dikkati sabitleme, araştırma ve emilme basamakları bulunmaktadır. Dahası, bu hâlde düşünce yoktur ve bilincin dördüncü boyutu olarak diğer üç boyuttan farklıdır. Bunlar: uyanık bilinç, rüya görme ve rüyasız uykudaki bilinç boyutlarıdır. Buna benzer bir ifade tarzı, her ne kadar daha teist bir bağlamda olsa da, Bhagavad Gītāda görülmektedir. Aşağıdaki mısralarda bunu görebilmekteyiz:

Önce bir istirahat etsin
Toplasın zihnini,
İdrak edip kendine özünü,
Düşünmeyip başka hiçbir şeyi. (BG VI 25)

Tutkuları yatışmış, zihni huzurlu,
Yogi'ye geldi ulu neşe,
Şer'den arınıp
Brahman'la bir oldu.
(BG VI 27)

Her daim kontrol ederek kendisini,
Şer'den henüz arınmış Yogi,
Hisseder kendisinde daimi neşeyi,
Brahman'la temasa geçişinde (BG VI 28)

Upaniṣadlar ve Destan, düşünceleri zapt edene dek duyuların sınırlandırılması, zihnin kontrol altına alınması gibi uygulamaları haiz bir Hint geleneği olan meditasyonu işaret etmektedir. Bu meditatif hâl, kişinin Brahman ya da Tanrı ile bir olduğu bir tecrübe olarak anlaşılabilir ve hâlâ de böyle tecrübe edilmektedir. Diğer bir yandan, alıntılanan metinlerde ve pek çok Hint eserlerinde de tarif edilen tecrübeler, kendilerini dinler ve mistisizm araştırmalarına adanmış akademisyenler tarafından "mistik tecrübe" örnekleri olarak benimsenmiştir. Bu "mistik tecrübeler", nefis ile Tanrı arasında bir özdeşlik açığa çıkardıklarından ve düşünce ile duyuların ötesi olarak tarif edildiklerinden dolayı Plotinus'un bize tasvir ettiği tecrübelerle çok benzerdir. Filozoflar ve din tarihçileri, en nihayetinde,

aradaki benzerliklere işaret etmişler ve bu yakınlığın kaynağının ne olabileceğini hep merak etmişlerdir.

Bununla birlikte, tarihi deliller aradaki benzerliği tümüyle ispatlamaya yetmemektedir; yine de Plotinus ile Hint düşüncesi arasındaki bağlantı neredeyse yadsınamaz niteliktedir. Öte yandan, bu durumu ikisi arasındaki etkileşimle açıklamak da yetersizdir. Plotinus'un mistisizmiyle Hint mistisizmi arasındaki ilişki, zikrettiğimiz konuların dilini kullanırsak hâlâ gizli mi kalmalı? En azından bu ikisi arasındaki kesin ilişkiyi gün yüzüne çıkarmak epey güçtür. Hatta velev ki bu bağlantı ortaya çıksa, bunu insanlara anlatmanın da çok zor olabileceğini bazıları söyleyebilir.

Her halükârda, bir akademisyen için aradaki bağlantıyı farklı şekillerde ele alıp incelemek ve elde var olan tarihi deliller ışığında hangisinin daha sağlam zeminde olduğunu tahlil etmek mümkündür. Bu tür delille açıklanamaz bir ilişkinin orada durduğu ihtimaline, bu yöntemin imkân verdiğini kabul etmek zorundayız. Ancak, bu son ihtimal, tarihsel niteliği olan bir araştırma alanı içine girmemektedir; esasen yalnızca mistik bir tasarruf gerektirmektedir. ◀

* Buenos Aires Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi

